

WPROWADZENIE

Nic już nie zmusza nas do dzielenia rzeczywistości na zamknięte przedziały odpowiadające pozornym granicom naszych dyscyplin naukowych, a wszystko wręcz przeciwnie, zobowiązuje nas do zaangażowania się w poszukiwanie wspólnych interakcji i mechanizmów¹

(Jean Piaget)

Książka, którą oddajemy do rąk Czytelników, jest zbiorem refleksji dotyczących różnych problemów podejmowanych w środowisku wybitnych postaci nauki Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Przemyślenia te są efektem spotkań naukowych w Sali Lubrańskiego Collegium Minus, które odbywały się regularnie na przestrzeni ostatnich lat. Ich celem była głównie transmisja pokoleniowa i wymiana spostrzeżeń pomiędzy doświadczoną i młodą generacją poznańskich naukowców i naukowczyń. Szczególnie ważnym dla nas aspektem jest wytworzenie i utrzymanie więzi między nimi.

Książka ta wydaje nam się tym bardziej ważna w czasach, kiedy, jak zauważył Georges Gusdorf,

sytuacja współczesnych uniwersytetów pokazuje, że utraciły one całe swoje powołanie do uniwersalności. Przystały być wspólnotami kulturowymi, w których tworzy się sojusz między różnymi horyzontami wiedzy. Stały się raczej centralnymi więzieniami kultury, podlegającymi izolacji, gdzie każdy się wydzielił w swoich dyscyplinach, mając na celu wyłącznie zabezpieczenie ich dorobku z dala od jakiegokolwiek niedyskretnej obecności. Uniwersytety podzieliły się na wydziały, instytuty, których odgórna izolacja wyklucza ducha dialogu. Każda część wąskiej dziedziny wiedzy chce być najbardziej wyjątkową; każdy aspekt tej wiedzy jest traktowany jako całość, a czasami jako ostateczność. Nikt już z nikim nie rozmawia, a poza tym nikt już nikogo nie rozumie. Rozbieżność specjalności prowadzi do mnożenia języków i metodologii².

¹ Tłumaczenie I. Cytlak, za: J. Piaget, *L'épistémologie des relations interdisciplinaires*, „Bulletin Uni-information” 1973, nr 31, s. 5.

² G. Gusdorf, *Interdisciplinarité (connaissance)*, [w:] *Encyclopedia universalis*, v. 8, Paris 1968, s. 1088; zob. V. Gregorian, *Colleges must reconstruct the unity of knowledge*, „The Chronicle of Higher Education” 2004, nr 50 (39).

Słowa Gusdorfa, jak widać, wciąż są bardzo aktualne. Autor ten zwrócił uwagę na rozpad wiedzy w organizacji uczelni spowodowany zwiększoną specjalizacją dyscyplin i stanowiący poważną trudność dla prób interdyscyplinarnego rozwoju wiedzy. Trudno pominąć te dość mocne słowa wskazujące, iż niewątpliwie uniwersytet się zmienia, a wspólnotowość jest dziś mocno zagrożona. Można dostrzec „interdyscyplinarną ideologię”, która stoi w opozycji do specjalizacji dyscyplin. Z takiej perspektywy instytucja uniwersytetu jawi się nam jako swoista wieża Babel, w której rywalizacja dyscyplin bierze górę nad wspólnotowością i dialogiem. Gdzie żywa wiedza jest „uwięziona” i „zdyscyplinowana”³.

Z całą stanowczością chcemy jednak podkreślić, że człowiek i społeczeństwo jako całość są czymś więcej niż zwykłą sumą ich biopsycho-społeczno-antropologiczno-kulturowych składników, stanowią złożone byty, wpisane w kontekst i czasowość socjohistoryczną powiązaną z technologią, w *perpetuum mobile*. Stawianie czoła złożoności człowieka i społeczeństwa oznacza zatem wyjście poza filary pewności klasycznej „nauki” (zasady porządku, rozdziału, redukcji i logiki dedukcyjno-tożsamościowej).

Nowa dla nas sytuacja pandemii, z którą przyszło nam się zmierzyć, spowodowała zawieszenie spotkań w formie tradycyjnej i przeniesienie ich na grunt debat mniej oficjalnych. Pandemia stała się również okazją do pracy nad tekstami i przygotowaniem niniejszego tomu.

Wiedzę akademicką wpisujemy w szeroką perspektywę różnorodności i różnicy, wychodząc dość często poza samą naukę w obszarze metafizyki czy kultury. Redagując książkę *Uniwersytet. Wspólnota różnorodności i różnicy*, mieliśmy świadomość wpadania w pułapkę „nadkompetencji nauki” (Blumenberg)⁴. Wyrazamy nadzieję, że książka ta jest potwierdzeniem, że uniwersytet jest miejscem, gdzie obecna jest świadomość, że poznanie naukowe ma swoją nieskończoność, a świadomość tego powoduje, że wiedzę akademicką, jej architekturę, budowaną w przeszłości, buduje się aktualnie – tu i teraz, oraz że będzie ona budowana w przyszłości. Wiedza akademicka to także ciągle stawianie pytań dotyczących tego, jaką być powinna.

Książka składa się z trzech części. Pierwsza dotyczy badań naukowych, które prezentowane były na spotkaniach Nestorek i Nestorów nauki. Prezentacje te posłużyły do przedstawienia architektury wiedzy akademickiej (zdajemy sobie sprawę, że jest to tylko nasza propozycja). Druga część, to analiza problemu użyteczności wiedzy akademickiej, jej „praxis”. Użyteczność ta ukazana jest w perspektywie

³ F. Darbellay, *Vers une théorie de l'interdisciplinarité? Entre unité et diversité*, „Nouvelles Perspectives en Sciences Sociales: Revue Internationale de Systémique Complexe et d'Études Relationnelles” 2011, v. 7/1, s. 68. E. Morin, J.L. Le Moigne, *L'intelligence de la Complexité*, L'Harmattan, Paris 1999, s. 112.

⁴ S. Filipowicz, *Kultywując fikcję w żelaznej klatce rozumu: kilka uwag dotyczących wiedzy, władzy i demokracji*, „Nauka” 3/2020, s. 17–18.

„zmiany i rozwoju” oraz „dobra i zła”. Trzecia część to (re)prezentacje określonych problemów, które na przyszłych spotkaniach znajdą swoją szerszą analizę.

Szkoła Nestorów pokazuje także, że refleksja naukowa nie zamyka się w formalnie funkcjonujących strukturach. Nestorki i Nestorzy nauki są przykładem, że zdobyta wiedza zawsze może być obecna. Wyrazem jej obecności jest (lub może być) uczestnictwo w uniwersyteckiej wspólnotcie. Niezwykle trafnie ujmuje znaczenie uniwersytetu dla przyszłych pokoleń Jerzy Brzeziński:

świat ludzi uniwersytetu czy, inaczej mówiąc, społeczności akademickiej od wieków, od zorganizowania pierwszego bolońskiego uniwersytetu skupiał profesorów i studentów, którym bliskie były takie wartości – ten świat dość jednoznacznie definiujące – jak: autonomia, wolność, demokracja, prawda, pluralizm. Uniwersytet wyróżniał się nadto tym, że twórczo wiązał dwa procesy – badawczy i dydaktyczny. W efekcie język tych wartości od zawsze łączył tych, którzy dążąc do poznania prawdy, uważali, że mogą i muszą dzielić się swoimi osiągnięciami z innymi, oraz tych, którzy chcieli nie tylko tę prawdę poznać, ale też chcieli poznać wiodące ku niej drogi. Inaczej rzecz ujmując, łączył profesorów i studentów. Zanegowanie tych wartości oznaczać mogłoby tylko jedno – zanegowanie samej idei uniwersytetu⁵.

Powstanie tej publikacji wiązało się z zaangażowaniem wielu osób⁶. Bardzo dziękujemy Autorkom i Autorom tekstów, wybitnym osobowościom Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza oraz Polskiej Akademii Nauk, za wymagające dyskusje oraz ciekawe refleksje.

Szczególne słowa podziękowania składamy Pani Rektor prof. dr hab. Bogumile Kaniewskiej oraz Panu Rektorowi prof. dr hab. Andrzejowi Lesickiemu za życzliwe przyjęcie naszego projektu oraz okazane wsparcie, bez którego niniejsza książka nie miałaby szans na publikację. Słowa podziękowania kierujemy również do Pani Dziekan Wydziału Studiów Edukacyjnych prof. dr hab. Agnieszki Cybal-Michalskiej, która od początku życzliwie wspierała naszą inicjatywę.

Serdecznie dziękujemy recenzentom niniejszego tomu, Panu prof. Zbigniewowi Kwiecińskiemu oraz Panu prof. Antoniemu Różalskiemu, za życzliwe przyjęcie oraz interdyscyplinarne podejście do recenzowanych tekstów.

Składamy również serdeczne podziękowania wszystkim Autorkom i Autorom tekstów, którzy zechcieli podzielić się swoim dorobkiem i myślą naukowo-badawczą. Jesteśmy im wdzięczni za przyjęcie zaproszenia oraz cenne uwagi i sugestie.

*Kazimierz Przyszczypkowski
Izabela Cytlak*

⁵ J. Brzeziński, *Etos akademicki – między tradycją i wyzwaniem współczesności*, „Teksty Drugie” 2010, nr 5, s. 234.

⁶ Chcielibyśmy złożyć serdeczne podziękowania Pani mgr Agnieszce Kmiecik za wsparcie w organizacji spotkań w Sali Lubrańskiego.